

BACHELOROPPGAVE

Forebygging av mobbing i barnehagen

En oppgave om de voksnes ansvar i utviklingen av barnas sosiale kompetanse

av

Kandidatnummer: 110

Mona Kristin Økland

Barnehagelærerutdanning

BLU3-1006

Desember 2014

Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen i Sogn og Fjordane tillatelse til å publisere oppgaven (Skriv inn tittel) i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere. Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse.

Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Ved gruppeinnlevering må alle i gruppa samtykke i avtalen.

Fyll inn kandidatnummer og navn og sett kryss:

Kandidatnummer: 110

Mona Kristin Økland

JA NEI

Innholdsliste

1.0 Innledning	3
2. 0 Teori	3
2.1 Hva er mobbing?	4
2.2 Forebygging av mobbing i barnehagen	5
2.3 Hva er erting, mobbing og konflikt?	5
2.4 Sosialisering og empati	5
2.4.2 Lek.....	6
2.5 Den voksnes rolle.....	7
2.6 Samarbeid med foreldre.....	8
2.6.1 Samtale med foreldrene.....	9
3.0 Metode	9
3.1 Intensivt og kvalitativt design.....	10
3.1.1 Personlig intervju.....	10
3.2 Valg av informanter	10
3.3 Behandling og analyse.....	12
3.4 Validitet, reliabilitet og feilkilder	12
3.4.1 Pilotstudie.....	12
3.4.2 Båndopptaker	12
3.5 Etske omsyn.....	13
4.0 Empiri	13
4.1 «Mobbing i barnehagen»	13
4.2 Forebygging	14
4.2. 1 Sosialisering og empati	14
4.4 Samarbeid med foreldre.....	15
<i>Tiltak i barnehagen (personalsamarbeid)</i>	15
<i>Tiltak i hjemmet (foreldresamarbeid)</i>	16
5.0 Drøfting	16
5.1 «Mobbing i barnehagen»	16
5.2 Forebygging av mobbing i barnehagen	17
5.2.1 Den voksnes rolle.....	18
5.2.2 Sosialisering og empati	18

5.2.3 Lek.....	19
5.3 Personalets rolle i en mobbesituasjon	19
5.4 Samarbeid med foreldre i en mobbesituasjon	20
6.0 Avsluttning	20

Litteraturliste

Vedlegg:

1 *Informasjonsskriv og samtykkeskjema*

2 *Intervjuguide - kvalitativt intervju*

Forebygging av mobbing i barnehagen

1.0 Innledning

I denne oppgaven har jeg valgt å skrive om forebygging av mobbing i barnehagen. Formålet med oppgaven er å undersøke personalets arbeidsmetoder mot forebygging av mobbing, gjennom utviklingen av sosial kompetanse. Jeg vil også undersøke om barnehagen har en plan, dersom det oppstår mobbing. Forebygging i denne sammenhengen består av et kontinuerlig og målrettet arbeid med utviklingen av personalets relasjonskompetanser. For at personalet skal fremstå som et forbilde for barna vil det være avgjørende at de er bevisst på egen væremåte (Midtsand, Monstad og Søbstad, 2004).

Jeg valgte mobbing som tema fordi jeg følte jeg visste for lite om det. Jeg var også usikker på om det faktisk fantes mobbing i barnehagen. Før jeg er ferdig utdannet barnehagelærer vil jeg ha mer kunnskap om hvordan jeg, sammen med personalet kan bygge en mest mulig solid grunnmur for barnas videre utvikling. Dette som et bevisst arbeid mot forebygging av mobbing. I tillegg til stor interesse for temaet blir mobbing jevnlig satt på dagsorden av både media og politikere. For drøye to måneder siden skrev for eksempel kunnskapsministeren Torbjørn Røe Isaksen en artikkel om mobbing og de voksnes ansvar. I artikkelen nevnes både skolen og barnehagen som institusjoner hvor mobbing kan oppstå (Isaksen, 2014).

I 2003 sørget Barne- og familiedepartementet for at barnehagen også ble inkludert i Manifest mot mobbing (2002 – 2004). Departementet begrunnet dette med at mobbing skjer i alle aldersgrupper, og det ville derfor vært merkelig dersom mobbing var en atferd som plutselig oppstår i skolealder (Barne- og familiedepartementet). I denne oppgaven har jeg valgt å ta utgangspunkt i Barne- og familiedepartementets begrunnelse. Den sier noe om at dersom den mobbende atferden ønskes å endres på, må en ta tak i institusjonen hvor det hele starter. I skolen har mobbing stått på dagsorden siden 70-tallet, gjennom Dan Olweus' forskning. Mobbing i barnehagen derimot, har blitt viet lite oppmerksomhet (Kronikkforfatterne, 2014). Med bakgrunn i dette har jeg valgt problemstillingen:

«Hvordan forebygge mobbing i barnehagen?»

I denne oppgaven skal jeg se på teorier om hva mobbing er og hvordan en kan forebygge mobbing gjennom positiv utvikling av sosial kompetanse. I og med at sosial kompetanse er et vidt tema, har jeg valgt å fokusere på: empati og lek. Jeg skal også se på personalets rolle og samarbeid med foreldre. Videre presenterer jeg empirien og drøfter den opp mot teoriene. Avslutningsvis skal jeg oppsummere funnene jeg har kommet frem til gjennom forskningsprosessen.

2.0 Teori

2.1 Hva er mobbing?

Mobbing har vært et sentralt begrep i flere år tilbake. Men hva er det egentlig? Og hvor går grensen fra erting til mobbing? Enkelttilfeller av erting, konflikter, slåssing eller utestenging kan ikke kalles mobbing. Men dersom en person gjentatte ganger blir plaget og trakassert over tid vil det gå under kategorien mobbing. Tross dette er det ofte med tilfeldig erting eller konflikter at mobbing oppstår. Selv om vi i dag erkjenner i for liten grad at også barnehagebarn kan mobbe, viser en undersøkelse gjort av forskningsinstituttet NOVA at av 775 barnehagestyrer mener hver tiende styrer at mobbing forekommer jevnlig. Dersom dette forekom jevnlig i hver tiende barnehage i 2003, er det en såpass høy forekomst at problemet krever oppmerksomhet (NOVA, 2004 og Kronikkforfatterne, 2014).

Begrepet mobbing brukes i mange ulike situasjoner, derfor er det viktig at definisjonen er mest mulig tydelig og konkret (Sandsleth, 2007). Det finnes mange ulike definisjoner av hva mobbing er, men de mest kjente og brukte definisjonen er Dan Olweus' og Erling Rolands definisjoner:

Dan Olweus: «En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere andre personer» (Olweus, 1992).

Erling Roland: «Med mobbing eller plaging forstår vi psykisk og/fysisk vold rettet mot et offer, utført av enkeltpersoner eller grupper. Mobbing forutsetter et ujevnt styrkeforhold mellom offer og plager og at episodene gjentar seg over tid» (Roland og Vaaland, 1996).

Både Olweus og Roland beskriver mobbing som en negativ handling som blir utført av en eller flere personer. De negative handlingene blir utført systematisk, gjentatte ganger og over tid. Ut i fra definisjonene kan vi si at mobbing handler om makt og avmakt, hvor forholdet mellom mobberen og mobbeofferet er skjevt fordelt (Barne- og familiedepartementet, 2004). Når en snakker om mobbing i barnehagen tenker nok mange at barna er for små (Høiby & Trolle, 2012). Dette kan være fordi mobbing ofte forbindes med bevisste og systematiske handlinger. Selv om det kanskje er riktig at handlingene til små barn er ubevisste, er opplevelsen og konsekvensen like ødeleggende dersom den hadde vært bevisst (Høiby & Trolle, 2012). Det er viktig å understreke at opplevelsen av en mobbesituasjon er subjektiv og kan oppleves ulikt fra person til person (Manifest mot mobbing, 2011-1014). Ut i fra barnets reaksjon vil en finne ut av når en skal gripe inn, ved for eksempel erting (Høiby, 2002).

2.2 Forebygging av mobbing i barnehagen

Det er ikke den som blir mobbet, men de voksne, som har ansvar for at mobbingen stopper. Derfor er det viktig at barnehagen tar klart og tydelig avstand fra begynnende mobbing (nulltoleranse). Den som blir utsatt for begynnende mobbing, skal beskyttes og den som begynner å mobbe må forstå at atferden ikke aksepteres og at det må ta slutt (Høiby & Trolle, 2012).

Personalet i barnehagen skal sørge for at hvert enkelt barn får en god og trygg start i barnehagen. Barn som stadig opplever negative hendelser i barnehagen er overlatt til de voksnes tilstedeværelse og handlingskompetanse. For å kunne forebygge mobbing er det nødvendig at de voksne handler relevant i ulike situasjoner. Den enkeltes evne til å se, tolke og handle er avgjørende for barnets psykiske helse og samhandling med andre. En må kunne gjenkjenne mobbing og forstå hvordan barnet har det. Ingen barn skal grue seg til å dra i barnehagen for de er redd for å bli utestengt fra leken. Ingen barn skal heller stå å se på at et annet barn stenges ute. Griper ikke personalet inn, vil det skape utrygghet i barnegruppa. De voksne må ha «mobbebrillene» på (Høiby & Trolle, 2012 og Kronikkforfatterne, 2014).

2.3 Hva er erting, mobbing og konflikt?

Hvorfor er det slik at forskning viser at det meste av dagens mobbing skjer på skolen? En årsak kan skyldes oppfatningen til personalet og foreldre om at små barn ikke mobber. Personalet og foreldre opptre ofte som de nærmeste tilknytningspersonene i barnas liv, og har blant annet i oppgave å skjerme barna fra mobbing. Når disse personene ikke vet hva de skal være oppmerksomme på, vil det være vanskelig å ta tak i tidlige spor av mobbing (Høiby & Trolle, 2012). Mange vil også definere mobbing som planlagte og bevisste handlinger, men når det gjelder små barn trenger ikke dette å være tilfellet. Små barn kan mobbe uten at det er bevisste handlinger. I følge Høiby og Trolle (2012) viser observasjoner at enkelte barn blir utestengt fra leken i barnehagen omtrent daglig. Det er barn som aldri blir kontaktet av de andre barna og som alltid blir avvist med «du får ikke være med» (Høiby, 2002).

I det forebyggende arbeidet med små barn er det vesentlig å oppdage tidlige tegn på mobbing, slik at man kan hjelpe barnet med en gang. Pedagogen skal hjelpe barnet til å forstå at det ikke tolereres at det får andre til å gråte. Barnet skal lære medfølelse og hvordan man trøster. Innsatsen krever målrettet arbeid med å hjelpe barnet til å utvikle empati. I det øyeblikket det viser innlevelse i andres situasjon, er det viktig at pedagogen uttrykker anerkjennelse (Høiby & Trolle, 2012).

2.4 Sosialisering og empati

Sosial kompetanse handler om å lykkes i å omgås andre (Lamer, 2014, s. 8). Tilegnelsen av sosial kompetanse regnes som en nødvendig del av utviklingen. Det kan derfor være lett å undervurdere hvor stor

betydning kompetansen har. Både for barns mulighet til å mestre hverdagen i barnehagen og ikke minst videre i livet (Lamer, 2014).

I dag har vi mye dokumentasjon på at tidlig innsats for å utvikle barnas sosiale kompetanse er vesentlig for å motvirke utviklingen av mobbing (Lamer, 2014). Gjennom daglig samspill med andre mennesker tilegner barna seg sosiale ferdigheter. I barnehagen får barna mulighet til å praktisere de sosiale ferdighetene med likeverdige (Lamer, 2014). Den sosiale kompetansen er viktig for at barnet skal lykkes og trives i barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2012). Barnas trivsel avhenger derfor av et aktivt, kompetent og reflekterende barnehagepersonale. Det avhenger også av barnehagens kvalitet på lek, oppdragelse og omsorg (Lamer, 2014). I følge Sandsleth (2007) er arbeidet med å bedre barnas sosiale kompetanse et av de mest virkningsfulle og forebyggende tiltak mot mobbing.

Empati er en viktig del i utviklingen av sosial kompetanse. Barns evne til empati kommer ofte til uttrykk gjennom handlinger (Midtsand, Monstad & Søbstad, 2004 og Utdanningsdirektoratet, 2012). Dersom en kan vise empati, har en forståelse for andres perspektiver, tanker og følelser. En vil også kunne leve seg inn i andres situasjoner, med for eksempel å vise medfølelse (Utdanningsdirektoratet, 2012). Empati kan handle om at barnet kjenner det gjør vondt innvendig når de ser at noen er lei seg. For at barna skal lære å respektere forskjelligheter er det viktig at personalet støtter og veileder handlinger og holdninger. Personalet skal hjelpe barna til å forstå at handlingene kan gå ut over andre og at ikke alt en gjør er akseptabelt. Utviklingen av sosial kompetanse er avhengig av at barna både kan gi og ta i mot omsorg fra andre. I følge Midtsand, Monstad & Søbstad (2004) er personalets oppgave å støtte barnet i å utvikle en positiv oppfatning av seg selv som et gruppemedlem, slik at det kan opptre empatisk mot andre (Midtsand, Monstad & Søbstad, 2004).

2.4.2 Lek

For barna er leken en grunnleggende livs- og læringsform som skal bidra til trivsel og glede. Leken har en egenverdi og er en viktig del av barnekulturen.

Barna sosialiseres gjennom leken og utvikler en følelse av tilhørighet og sosial forståelse. Leken er i stor grad fri, hvor barna selv har innflytelse på hva de skal gjøre og hvordan de skal være. Samtidig som barna lærer å samhandle med andre lærer de også noe om seg selv (Skram, 2007). Kommunikasjon, samspill, selvstendighet og ansvar er noen av kompetanseområdene barna utvikler og utfordrer gjennom lek. I følge Lillemyr (2011) leker barna seg til kompetanse.

2.4.2.1 Rollelek

Rolleleken er den mest vanlige formen for lek i en førskolegruppe. Her er kommunikasjonen på et høyere og mer komplisert nivå enn det er i regellek. Omverdenen blir tolket, og barnas verdier og holdninger kommer tydelig frem. Samtidig som barna prøver å forstå den kulturen og samfunnet en lever i, skaper barnet en egen kultur – barnekulturen (Skram, 2007).

Med bakgrunn i den nordiske barnehagemodellen, er store deler av dagen satt av til lek og uformelt samvær. Det stilles derfor samtidig store krav til at alle barn skal ha tilgang til dette fellesskapet. Når leken er et eget delområde i Rammeplanen (2011), krever det at de voksne retter søkelyset mot hva som skjer barna i mellom (Lamer, 2014). Som voksen kan en stille seg spørsmålet om barna mestrer å involvere seg i gode rolleleker med hverandre, eller om det er preget av at de bare «er sammen». Er det gjensidig medvirkning, eller er det preg av en skjør og dominert kultur? Hvem bestemmer, hvem leker sammen? Selv om gode kreative og fantasifulle ledere er verdifulle for barns lek, er det viktig å gripe inn og endre mønsteret med sjefete og autoritære ledere som har sine medløpere som skaper outsiders som sjelden eller aldri får være med i leken (Lamer, 2014). En må være åpen for at det kan være mangler i sentrale lekeferdigheter, og at det kan være grunnen til at enkelte barn sjelden blir inkludert. De voksne har et ansvar til å hjelpe de ekskluderte barna med å tilegne seg nødvendige ferdigheter, før det stilles krav til barnegruppen om inkludering (Lamer, 2014).

På samme måte som leken kan bidra til vennskap og relasjoner kan den også bidra til utestenging og maktbruk (Rammeplanen, 2011). Dette går som oftest ut over barn som ikke klarer å tolke lekesignalene som for eksempel det å skille mellom «på liksom» og «på ordentlig». Barna som blir ekskludert fra rolleleken vil gå glipp av sosiale erfaringer som videre vil påvirke utviklingen av sosial kompetanse (Lamer, 1997).

2.5 Den voksnes rolle

Voksne har et ansvar for barns oppvekstmiljø, og er ansvarlige for å forebygge og stoppe mobbing dersom det oppstår (Utdanningsdirektoratet, 2012). En barnehage av god kvalitet er ikke nødvendigvis fri fra mobbing, men en barnehage som tar problemer på alvor og gjør noe for å motvirke og forebygge mobbingen (NOVA, 2014). Dermed har væremåten til personalet stor betydning. De voksne i barnehagen opptreer nemlig som rollemodeller for hvordan barn skal oppføre seg i ulike situasjoner. Dersom de voksne da opptreer passivt vil det være svært uheldig. Miljøet vil være preget av upersonlige, kalde og ekskluderende relasjoner mellom barna. Måten de voksne svarer og bekrefter barnet på, er avgjørende for hvordan barnet opplever seg selv (Utdanningsdirektoratet, 2012). Det er derfor viktig med tydelige og gode ledere som kan og vet hvordan en skal håndtere erting og utestenging på en positiv måte. Her kan en også trekke frem at det ikke bare er viktig å være bevisst på væremåten med barna, men også med personalet. Barn legger merke til mer enn hva vi tror og de observerer alt som skjer rundt dem. Personalet bør være bevisst på hvordan de er og snakker med hverandre. Ingen rollemodeller snakker nedlatende til eller om andre (Utdanningsdirektoratet, 2012).

For å forhindre mobbing må hverdagslivet og det sosiale samspillet i barnehagen bevisstgjøres, uttrykkes, vurderes kritisk og eventuelt endres (Barne- og familiedepartementet, 2004). Dette kan de blant annet gjøre ved å behandle hvert enkelt barn med respekt og toleranse. Ved å synliggjøre at hver og en har en

egenverdi og rett til egne meninger, vil man hjelpe barna med å forstå og akseptere ulikhetene mellom mennesker. Det vil også legge grunnlaget for barnets etiske bevissthet og egne etiske holdninger (Utdanningsdirektoratet, 2012).

For å fremme sosial kompetanse og for å stoppe mobbing, bør barnehagens planer inneholde mål og forventninger til sosialt kompetent atferd hos både voksne og barn (Barne- og familiedepartementet, 2004). Skal barna utvikle en god sosial kompetanse krever det et godt samarbeid mellom personalet og foreldre.

2.6 Samarbeid med foreldre

I følge Befring (2004) har familien det største oppvekst- og omsorgsansvaret, barnehagen og skolen betraktes som støtteapparater (Befring, 2004). Foreldrenes innflytelse på barnet er avgjørende om barnet kan komme inn i mobbingens risiko. De vil også spille en avgjørende rolle i å bryte et mobbeforløp (Sandsleth, 2007). I noen tilfeller er det nok bevisste valg som styrer foreldres atferd, mens andre ganger er det mer tilfeldig. Livsfasen, arbeidssituasjonen og temperamentet til barnet er faktorer som kan spille inn (Skram, 2006). Selv om foreldre har hovedansvaret for barnets oppvekst, er det ikke slik at alt ansvar ligger på dem. Hele samfunnet har som oppgave å sørge for at hvert enkelt barn får en oppvekst under forsvarlige omstendigheter (Befring, 2004).

Dagens familieliv inneholder mange gleder, men samtidig mange utfordringer og dilemmaer. En av de største utfordringene for foreldre og personale i dag, er å skape en sammenheng og et felles fokus på barnets hverdag. Ulikhetene mellom familiene er store, alle lever hver sine liv i tråd med egne verdier og valg. Det stilles derfor høye krav til det pedagogiske arbeidet når det gjelder romslighet og fleksibilitet i hverdagen (Høiby & Trolle, 2012). Til tross for disse utfordringene er det viktig at både foreldre og pedagoger prioriterer «barnets beste». For å sørge for at alle arbeider i samme retning vil et foreldreråd og et samarbeidsutvalg være svært aktuelt.

Foreldreråd og samarbeidsutvalg

I følge barnehageloven § 4 skal alle barnehager ha disse ordningene. Medlemmene i *foreldrerådet* består av barnas foreldre/foresatte som skal fremme foreldrenes interesser. *Samarbeidsutvalget* består av barnas foreldre/foresatte og ansatte i barnehagen. På den måten er hver gruppe likt presentert (Høiby & Trolle, 2012). I samarbeid med barnehagen kan foreldrerådet og samarbeidsutvalget innføre felles retningslinjer, som vil lette arbeidet med det forebyggende arbeidet mot mobbing. De fleste foreldre støtter retningslinjene, men i noen tilfeller kan de blande seg inn i privatlivet. Et eksempel kan være en retningslinje i forhold til feiring av private bursdager, hvor det raskt kan oppstå utestenging. Å gjøre dette til en felles retningslinje vil være svært viktig. Å gjennomføre en samlet innsats vil være lettere dersom alle

foreldre sammen med personalgruppen, støtter utviklingen av et barnemiljø som aktivt unngår erting (Høiby & Trolle, 2012).

2.6.1 Samtale med foreldrene

Samtale med foreldre kan være nervepirrende, særlig hvis det angår eventuelle bekymringer eller problemer. Her kan gode relasjoner mellom pedagog og foreldre gjøre samtalen lettere. Det vil også hjelpe mot å finne løsninger og felles mål (Utdanningsdirektoratet, 2012). Samtalen med foreldre skal være åpen, hvor pedagogen begrunner og forklarer situasjonen. Her vil det være viktig å understreke at det er barnehagens ansvar å løse problemet, men at foreldrene kan følge opp og støtte arbeidet mot å stoppe mobbingen (Utdanningsdirektoratet, 2012).

Samtale med offerets foreldre: I denne samtalen vil det være viktig å forklare hvordan barnehagen har tenkt å hjelpe barnet og hvordan foreldrene kan støtte hjemme. Pedagogen må gjøre foreldrene oppmerksomme på balansen mellom det å være oppmerksom på barnets behov og det å være beskyttende. For mobbeofferet dreier det seg om å få tilbake selvtiliten. Det er derfor viktig at barnets selvstendighet styrkes og ikke svekkes. Overbeskyttende atferd fra foreldre, kan føre til det sistnevnte (Høiby, 2002).

Samtale med mobbernes foreldre: Denne type samtale kan være vanskelig. For foreldre vil det ofte være ubehagelig å vite at barnet ditt mobber. Pedagogen bør gi eksempler på hva barnet har gjort og gi en begrunnelse for hvorfor de har valgt å kalle det for mobbing og at mobbing ikke aksepteres (Høiby, 2002).

3.0 Metode

Metode er redskapet vi bruker når det er noe vi vil undersøke (Dalland, 2012). Det er et verktøy som kan brukes som en fremgangsmåte for å få svar på ulike spørsmål eller ny kunnskap innenfor et felt (Larsen, 2007).

Vi kan skille mellom to design, ekstensive og kvantitative design og intensive og kvalitative design. Metoder i det ekstensive og kvantitative designet vil gi presise beskrivelser som er målbare, ofte i form av tall. Metoder i intensivt og kvalitativt design er derimot rettet mot å gå i dybden av noe. (Jacobsen, 2010). I denne oppgaven har jeg valgt å innhente informasjon gjennom et intensivt og kvalitativt design. Jeg har intervjuet tre tilfeldige pedagogiske ledere. Denne delen av oppgaven vil handle om den valgte metoden, og om hvilke metodiske valg jeg har gjort i innsamlingen av data. Først starter jeg med en beskrivelse av intensivt og kvalitativt design. Deretter tar jeg for meg valg av informanter og datainnsamling. Videre vil jeg gå inn på behandling og analyse før jeg ser på feilkilder, validitet og reliabilitet. Avslutningsvis tar jeg for meg etiske omsyn.

3.1 Intensivt og kvalitativt design

Med *intensivt design* som redskap vil vi få en forståelse av noe vi vet lite om. Enten et spesielt fenomen eller et spesielt tilfelle (Jacobsen, 2010). *Kvalitativ data* er informasjon i form av ord, setninger og uttrykk. Metoden blir ofte kalt for «åpen metode», hvor undersøkeren legger minst mulig på dataen som samles inn. Jeg valgte dette designet for å få detaljert data. Jeg er interessert i den enkeltes forståelse, synspunkter, holdninger og meninger om et tema. Som undersøker har jeg samlet inn informasjon så åpent som mulig slik at informanten kan uttrykke seg med egne ord og på sin måte. For at informasjonen skal gjengi virkeligheten, er det viktig som undersøker at det ikke settes noen forventninger til informasjon på forhånd. Åpenheten gjør at kvalitativ data egner seg til utforskning. Vi går fra empiri til teori (grunnlagt teori), hvor empirien skal danne utgangspunktet for teorien (Jacobsen, 2010).

Ved bruk kvalitativ metode møter undersøkeren informantene ansikt til ansikt. I forhold til bortfall er dette en fordel. I følge Larsen (2007) er det ikke like mange som trekker seg fra intervju sammenlignet med spørreskjema (Larsen, 2007). Med kvalitativ metode har en mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål som blant annet vil gi utfyllende og utdypende svar og være med på å unngå misforståelser. Samtidig vil validiteten forsterkes med oppfølgingsspørsmål. Under et kvalitativt intervju kan en også observere informantens kroppsspråk, som vil være nyttig i en analyse (Larsen, 2007).

En av ulempene med kvalitativ metode er at det er tidkrevende. Sortering av svarkategorier og forenkling av datamengden kan være omfattende (Larsen, 2007). Nærhet kan også ses på som en ulempe ved bruk av denne metoden. I stedet for å være kritisk og ha et åpent syn kan det være lett å begynne å forsvare det informanten sier eller gjør (Jacobsen, 2010). I noen tilfeller kan informanten svare det han eller hun tror intervjueren vil en skal svare, eller at en svarer det som en tror er allment akseptert. Dersom dette er tilfelle vil informasjonen være verdiløs (Larsen, 2007).

3.1.1 Personlig intervju

Det åpne intervju kjennetegnes av at intervjuer og informant prater om et tema i form av ord, setninger eller fortellinger. Det opprettes en relasjon og samhandling mellom partene og intervjuer noterer det informanten sier (Jacobsen, 2010). Tillitt er en viktig faktor for å få frem informantens personlige oppfatninger og meninger. Det åpne intervjuet bør ikke være for strukturert, men heller ikke helt ustrukturert. I intervjuguiden har jeg derfor satt opp ulike temaer jeg ønsker å komme inn på (se vedlegg 2). På den måten kan jeg veilede informanten inn mot temaet dersom han eller hun sporer av.

3.2 Valg av informanter

Søket etter informanter startet med telefonsamtaler med lokale barnehager. Her informerte jeg om bacheloroppgaven og etterspurte en pedagogisk leder som kunne tenke seg å bli intervjuet om temaet «forebygging av mobbing i barnehagen». To av fem barnehager sa ja til forespørselen. Den ene barnehagen kunne stille med to pedagoger, dermed hadde jeg tre informanter.

Beliggenheten til den ene barnehagen lå sentralt mens den andre barnehagen var om lag tretti minutters kjøretid unna. Jeg hadde tre informanter til sammen og to av informantene var fra samme barnehage. En mannlig og to kvinnelige, hvor to hadde lang erfaring mens en hadde kort. På forhånd hadde styrer i begge barnehagene valgt ut informanter for meg og valget var derfor tilfeldig. I og med at informantene skal anonymiseres har jeg valgt å kalle dem for Viktor, Bente og Anne.

Viktor: Mannlig pedagogisk leder rundt tretti årene.

Erfaring: Førskolebarn

Ansiennitet: 6 år

Avdeling: Førskolebarn (5-6 år)

Bente: Kvinnelig pedagogisk leder rundt førti årene.

Erfaring: Pedagogisk leder og styrer

Ansiennitet: 23 år

Avdeling: Stor avdeling (3-4 år)

Anne: Kvinnelig pedagogisk leder rundt seksti årene.

Erfaring: Pedagogisk leder og styrer

Ansiennitet: 31 år

Avdeling: Småbarn (0-2 år)

På forhånd sendte jeg et samtykke og informasjonsskriv via e-post, som inneholdt skriftlig informasjon om oppgaven og dens formål (se vedlegg 1). På den måten kunne informantene forberede seg og sette seg inn i temaet før selve intervjuet. Jeg valgte å ikke sende intervjuguiden på forhånd. Baktanken med dette var at jeg ønsket mest mulig ærlige svar, dersom de hadde fått spørsmålene på forhånd hadde de hatt mulighet til å forberede svarene. For å skape et mest mulig naturlig miljø for informanten foregikk alle intervjuene i den aktuelle barnehagen (Jacobsen, 2010). Hvert intervju startet med presentasjon av oppgaven. Jeg informerte om formålet med intervjuet og hvordan informasjonen skulle brukes. For å løse opp stemningen startet intervjuet med et generelt spørsmål, som åpnet opp for meninger.

I intervjuene valgte jeg å bruke båndopptaker. Grunnen var fordi jeg ønsket mest mulig korrekte svar. For å vise interesse valgte jeg også å notere i korte trekk (Jacobsen, 2010). Som intervjuer inntok jeg en lyttende posisjon der jeg bekreftet at jeg forsto hva informanten sa. Avslutningsvis rundet jeg av intervjuet på en naturlig måte med å spørre om det er noe mer de ønsker å ta opp. På den måten kunne informanten komme med informasjon som han eller hun kom på i etterkant (Jacobsen, 2010).

3.3 Behandling og analyse

Etter innsamling av data satt jeg igjen med råmateriale. Umiddelbart var dette vanskelig å få oversikt over og vurdere (Dalland, 2012). For at jeg lettere skulle få et inntrykk av hva dataen forteller, forenklet jeg informasjonsmengden (Larsen, 2007). Dette gjorde jeg med å sortere dataen i ulike kategorier. Etter sorteringen fikk jeg en oversikt over informasjonen, hvor informantenes grunnholdninger ble mer synlige. Ved behandlingen fikk jeg også oversikt over ulike feilkilder knyttet til intervjuet.

3.4 Validitet, reliabilitet og feilkilder

Validitet går ut på oppgavens relevans og gyldighet i forhold til problemstillingen og er et grunnleggende krav til data (Dalland, 2012). Svarene jeg har fått fra informantene må derfor være relevante i forhold til min oppgave. Etter gjennomført pilotstudie kan gyldigheten til dataen har økt. Spørsmål som kunne virke veiledende eller som var dårlig formulert hadde jeg mulighet til å forbedre før de ordentlige intervjuene startet.

Reliabilitet er undersøkelsens pålitelighet. Det handler om at de ulike leddene i prosessen ikke må bestå av unøyaktighet «I hvor stor grad kan vi stole på de opplysningene som har kommet fram?» (Jacobsen, 2010, s.128). Dersom informanten misforstår spørsmålet eller at lyden på båndopptakeren er utydelig vil dette redusere påliteligheten og vi kan kalle det for feilkilder (Jacobsen, 2010). Dersom kroppsspråket mitt påvirker informantens besvarelse kan det også ses på som en feilkilde.

3.4.1 Pilotstudie

For å få et best mulig intervju kan det være lurt å gjennomføre et uformelt intervju. Her får en prøvd ut intervjuguiden og funnet ut om en får svar på det en ønsker (Larsen, 2007). Gjennom pilotstudie erfarte jeg at dersom du vil at informanten skal svare i ønsket retning, er det viktig med konkrete og tydelige spørsmål. Jeg opplevde også at rekkefølgen på spørsmålene kunne påvirke svarene til informanten (Larsen, 2007). Enkelte spørsmål i intervjuguiden ble formulert på en tydeligere måte. Rekkefølgen på spørsmålene ble endret på, slik at det ble en logisk rekkefølge og ikke forvirrende (Larsen, 2007). Intervjuet i pilotstudie gjorde meg tryggere og mer forberedt da jeg skulle utføre den virkelige innsamlingen av data.

3.4.2 Båndopptaker

I følge Jacobsen krever en god samtale jevnlig øyekontakt. I stedet for å bruke mesteparten av tiden på å notere svarene, kan en ved bruk av båndopptaker rette fokuset på å lytte, ha øyekontakt og observere kroppsspråket og mimikken. Viktig informasjon kan nemlig komme når intervjueren er lyttende og viser interesse (Dalland, 2012). Med bruk av båndopptaker vil det være lettere å holde en naturlig samtale med informanten. En ulempe kan være at noen reagerer negativt til båndopptaker, som kan være med på å påvirke svarene. Under ett av intervjuene opplevde jeg å skru av båndopptakeren for tidlig. I det jeg avsluttet båndopptaket sa han "Nå kan jeg puste ut". Da jeg skrudde av båndopptakeren fortsatte vi å prate om temaet og det kom flere refleksjoner fra informanten. Notatene ble ikke ordrette og noe av

informasjonen falt bort. I følge Jacobsen (2010) kan det være lett å slippe av ved bruk av båndopptaker (Jacobsen, 2010).

3.5 Etske omsyn

Etiske utfordringer er knyttet til alle ledd i et intervju. Fra planlegging til gjennomføring og formidling av resultatene (Dalland, 2012). Anonymitet er et av de viktigste etiske dilemmaene (Larsen, 2007). Ved å ivareta personvernet sikrer en troverdigheten av forskningsresultatene. Mange informanter ville gjerne ha takket nei til deltakelse dersom en ikke hadde anonymisert svarene. Etter at informanten takket ja til å delta sendte jeg et informasjonsskriv og samtykkeskjema. Her informerte jeg om at svarene ville bli anonymisert og at lydopptakene kom til å bli slettet etter gjennomført transkribering. Med informasjonsskriv og samtykkeskjema sikret jeg meg at informanten var innforstått med undersøkelsens formål. I teksten blir informantene anonymisert med fiktive navn. Det vil derfor være umulig å identifisere informantene ut i fra besvarelsene.

4.0 Empiri

Ut fra mine empiriske funn skal jeg presentere de mest relevante funnene for problemstillingen «Hvordan forebygge mobbing i barnehagen?». I følge Jacobsen (2010) skal empirien tilfredsstillende to krav; den må være gyldig og relevant samtidig som den er pålitelig og troverdig (Jacobsen, 2010). Presentasjonen av funnene mine er delt inn i ulike kategorier: «mobbing i barnehagen», forebygging av mobbing i barnehagen, sosialisering og empati og tiltak.

4.1 «Mobbing i barnehagen»

Da informantene skulle definere hva de la i ordet «mobbing» var alle enige om at det er noe som skjer over tid og gjentatte ganger mot samme person. Selv om utestenging ikke er akseptabelt mener Viktor det er greit at barna kan si at de vil leke alene; «Men skjer det gang på gang går det opp i «lampa».

Både Viktor og Anne var usikker i besvarelsen om utsagnet «mobbing i barnehagen». Viktor sa at en opplever alltid utestenging, men vil ikke kalle det for direkte mobbing. Anne virker usikker og sier hun tror det finnes, men at det ikke er like tydelig som på skolen. Bente svarer derimot med sikkerhet at det absolutt finnes og kan absolutt skje med små barn. Hun konkretiserer med; «De er glupe, intelligente og vet hvilke knapper de skal trykke på». Hun mener det er viktig å regulere tidlig og å være obs; «Barn kan være søte og snille, men i leken kan de opptre motsatt». Anne mente at hos de minste kan en ikke kalle det for mobbing, men kanskje hos de eldste; «dette med å gruppere seg og velge ut noen, det tror jeg skjer med de eldste». Hun sier videre at hun selv ikke har opplevd mobbing i barnehagen, men svarer samtidig at det kan ha vært situasjoner hvor en burde ha grepet inn; «Kanskje det er ting vi burde ha sett og som skulle vært tatt opp. Men at det ikke er blitt gjort. Det er nok godt mulig, uten at jeg ser noe spesielt for meg».

4.2 Forebygging av mobbing i barnehagen

Besvarelsen jeg fikk rundt dette temaet var ulik. Viktor hadde få refleksjoner rundt personalets arbeid mot mobbing; «Jobber med at det ikke skal bli mobbing i barnehagen, det gjør jo alle». Mens Bente og Anne hadde mange av de samme tankene om forebygging av mobbing i barnehagen. Arbeidet med positiv atferd var i fokus hos begge. Bente sier blant annet; «Det er viktig å gripe inn dersom barna bevisst ikke er greie mot hverandre». På Bentes avdeling arbeider de bevisst med å forstå at negative handlinger ikke aksepteres. Arbeidsmåten de bruker er at barna må si mer enn unnskyld til barnet en har såret. Barnet skal gjøre den andre glad igjen; «Når det er du som har gjort at den andre ble lei seg er det «ditt» problem og det er du som må løse det». Her konkretiserer hun med at de voksne selvsagt er i nærheten. Anne mener også det er viktig å være oppmerksom på hvordan vi er mot hverandre og hva som er akseptabel oppførsel. Hun nevner også hvor viktig det er å registrere positiv atferd; «Samtidig er det viktig med ros og oppmuntring når de er greie mot hverandre eller hjelper hverandre med ting».

Både Bente og Anne mener det er viktig at barna er trygge på seg selv. Bente sier; «Jeg tenker at vi har en oppgave å ruste barna til å bli gode lekere og til at de har med seg en god «ryggsekk» til skolestart» og konkretiserer med at personalet må gjøre barna trygge. Anne sier det er viktig at barna lærer å akseptere ulikheter og at vi er forskjellige. Anne ønsker at barna skal tenke; «jeg er god nok og de andre skal akseptere meg for den jeg er». Det at personalet har en vei å gå i forhold til det å akseptere ulikheter, legger hun ikke skjul på; «Vi har nok en vei å gå, men jeg tror det hjelper dersom vi prater om det i hverdagen».

4.2. 1 Sosialisering og empati

Alle informantene var enige om at det var viktig at barna utviklet en god sosial kompetanse. Det samme gjaldt evnen til å vise empati. Begge faktorene er viktig i arbeidet mot forebygging av mobbing i barnehagen. Viktor sa at de arbeidet mye med sosialisering, hvor empati og omsorg var to av de viktigste elementene; «sosial kompetanse bør ses på som ren folkeskikk. Lærer de det ikke her blir det vanskeligere til eldre de blir». På småbarnsavdelingen til Anne arbeides det mye med barnas evne til å vise empati; »Å gjøre barna bevisst på å sette seg inn i andre situasjon er viktig. Hvordan reagerer han når du gjør slik med han?».

Bentes arbeid med barnas sosiale kompetanse gikk blant annet ut på å organisere lekegrupper. Gruppene er lagt opp slik at barna får leke med barn de vanligvis ikke leker med. I lekegruppene kommer personalet nærmere barna. Her får en mulighet til å oppdage ting som en ellers ikke ville ha oppdaget i en travel hverdag; «Som voksen er det viktig å være nærværende for å observere ting en ellers ikke ser i barnehagen». Å være nærværende som voksen opptok også Anne. I hvilken grad det ble praktisert virket hun derimot usikker på; «Vi må bli bedre til å se. Ta tak i det som vi kanskje kan kalle erting, men som kanskje kan utvikle seg til mobbing». Hun nevner også hvor viktig det er å lytte til og observere barna under leken; «Selv om vi er litt i bakgrunnen kan vi lytte på barna og høre hva som faktisk foregår og se hva de

driver med. Barna er flinke til å stikke seg vekk og arbeide i skjul». Til slutt konkluderer hun med at det er viktig at personalet tar barna og det de har å si på alvor.

Oppbygging av god selvtillit og god selvfølelse er noe som både Bente og Anne legger stor vekt på i sosialiseringprosessen. For Anne er det viktig at de sterke sidene til hvert enkelt barn blir løftet opp; «Har en god selvfølelse så blir en ikke mobbet. Er en trygg på seg selv tror jeg heller ikke en har behov for å mobbe andre». Her legger Bente mer vekt på lekeegenskapene til barnet; «dersom barnet har gode lekeegenskaper blir en sjeldent mobbet og blir sjeldent mobber. Vi må gjøre dem til gode lekere». Hun mener også at barna må kunne tåle litt og ikke henge seg opp i bagateller; «En skal ikke lære barna å tåle hva som helst, men noen ganger må de tåle litt. Dersom de skal sutre for alt og ligge under bordet og hyle kan en fort bli et mobbeoffer». Hun trekker også frem at barnet kan ha god selvtillit men dårlig selvbilde. Dette kan knyttes sammen med hva Anne sier; «Barna skal bli trygge på seg selv og føle seg godtatt for den de er. Men dersom en får negative «stikk» hele tiden vil en nok til slutt få et dårlig selvbilde».

For å bygge opp selvtilliten til barna bruker Bente en metode. Dersom et barn kommer bort og sier at han/hun sa jeg var dum stiller Bente spørsmål til barnet; «Er du dum da?» mest sannsynlig vil barnet svare «Nei» og Bente vil deretter konkludere med «Nei, men da er du ikke dum da». Bente mener det er viktig at barna lærer seg å tåle å stå i mot bagateller.

4.4 Samarbeid med foreldre

Av alle tre informantene var det kun Bente som hadde opplevd mobbing i barnehagen. Et av spørsmålene var om de hadde erfart mobbing i barnehagen, og om hvilke tiltak de eventuelt ville gjort i en mobbesituasjon. To av informantene mener at samarbeid med foreldre er avgjørende for arbeidet med å stoppe mobbingen. Under dette punktet er besvarelsene til Bente knyttet til den opplevde mobbesituasjonen. Jeg vil derfor gi en kort beskrivelse av situasjonen:

- Handler om et mobbeoffer og to mobbere. Barna var jevnaldrende og gikk på samme avdeling.
- Mobbeofferet var sosialt og fysisk svakere enn mobberne. Gutten ble utestengt fra leken fordi han ikke var like rask til å løpe som de andre.

Tiltak i barnehagen (personalsamarbeid)

Både Viktor og Bente sa at observasjon er nødvendig for å oppdage en mobbesituasjon. Som Bente og Anne har nevnt tidligere om at mye av leken kan skje i skjul, tar Viktor inn her; «Hva er det som skjer, hvordan foregår det? Det er mye som skjer i det skjulte». Videre sier han at det vil være nyttig å snakke med dem om hva som foregår og nevner etter hvert inkludering av foreldre; «Dersom det ikke har kompt seg etter samtalen med barna, kan en eventuelt snakke med foreldrene». Etterhvert kommer det tydelig frem at det viktigste er å ta tak i situasjonen; «Du må handle, må gjøre noe og eventuelt styre hvem som er med hvem. Må bare få dem sammen igjen». Et av tiltakene til Bente var blant annet dette som Viktor nevner, med å få barna sammen igjen; «I barnehagen gjorde vi et grep. Vi lot dem være sammen to og to. Han som ble

ekskludert og en av mobberne». Bevisst sørget Bente å legge opp aktiviteter som mobbeofferet mestret godt og som hun visste mobberen ikke mestret like godt; «På den måten fikk barna et annet syn på gutten og han ble mer inkludert i leken». Alle er enige om særlig to tiltak, tidlig innsats og samtale med barna/barnegruppa.

Tiltak i hjemmet (foreldresamarbeid)

Anne mener i dette tilfelle at det avhenger av hvordan situasjonen er; «Det kommer litt an på, dersom du kun har en mistanke. Men å inkludere foreldrene i dette her er nok viktig. At dette er noe vi kan arbeide sammen med». Hun tror også det vil være viktig å være bevisst på hvordan en skal handle når mobbing oppstår; «Det er nok viktig å ha tanker om det, om hvordan du skal håndtere en slik situasjon. At når du står i situasjonen og tenker «Oi, hvordan var det nå? Hvordan var det vi hadde tenkt? Videre legger hun til at personalet ikke må bagatellisere situasjonen, og tenker at det nok går over og at det bare er i en periode.

Bente forklarer sin erfaring med; «Det gikk nok en tid før vi skjønnte det. Det startet med at vi syntes noe var rart med barnegruppa og startet med observasjon. Vi merket at han var mer alene enn hva han pleide. Vi spurte barna hva det var og det viste seg at barna ikke ville ha han med i leken fordi han gjorde sånn og sånn og var teit».

Etter grundig observasjon sammen med personalet, hadde Bente nok dokumentasjon til å kalle situasjonen for mobbing. Det første hun gjorde var å ha samtale med foreldrene. Hun virket sikker da hun fortalte om foreldresamtalene; «Jeg sa til foreldrene at dette må vi drepe i fødselen. Det er viktig at det forsvinner nå, hvis ikke vil det fortsette på skolen». Hun nevnte også at som voksne skal vi vise nulltoleranse ovenfor barna. «Ingen av foreldrene fornektet dette, men ble forskrekket og syntes det var dumt. Vi ble enige om en plan, jeg og foreldrene». Planen gikk ut på at foreldrene skulle prate positivt om gutten hjemme; «Jeg ga beskjed om at de gjerne måtte overdrive litt også ga jeg noen tips om hva han var flink til». Etter hvert fikk mobberne et positivt syn på gutten; «Vi fikk til slutt løst problemet og mobbeofferet ble inkludert i leken og ble ikke lenger ekskludert».

5.0 Drøfting

I denne delen av oppgaven skal jeg sette teorien opp mot empirien. Stemmer datainnsamlingen med teorien? Uttrykker informantene noe annet enn hva litteratur og fagtekster uttrykker, eller sier de det samme?

5.1 «Mobbing i barnehagen»

Både informantene og teoretikerne Olweus og Roland mener mobbing er noe som skjer gjentatte ganger over tid, mot samme person (Sandsleth, 2007). I følge Manifest mot mobbing (2011-2014) er opplevelsen av en mobbesituasjon subjektiv. Det er med andre ord barnets opplevelser som er det viktigste. Hvor lang

tid eller hvor mange ganger barnet har opplevd en mobbesituasjon har liten betydning. Samtidig er kontinuitet i de negative handlingene sentralt i mobbebegrepet. Det er både teoretikerne og informantene enige om. Viktor; «Det er ikke greit å stenge ute, men det er greit å si at nå passer det ikke at du leker med oss. Men skjer det gang på gang går det opp i «lampa».

Viktor og Bente er usikre på om de kan kalle erting og utestenging blant barnehagebarn for mobbing. I følge Viktor opplever han støtt og stadig utestenging, men han kaller det ikke for mobbing. Det kommer tydelig frem at fokuset er rettet mot egne synspunkter og holdninger om hvor grensen fra erting til mobbing går. Barnets opplevelse av situasjonen nevnes ikke. Anne sier hun tror mobbing finnes i barnehagen, men at den ikke er like tydelig som på skolen. Her går Anne under forklaringen til Høiby og Trolle (2012), om hvorfor mange pedagoger har en oppfatning om at små barn ikke mobber. Å erkjenne at også barnehagebarn kan mobbe er avgjørende for det forebyggende arbeidet. Er en ikke er bevisst på at det kan oppstå, vil det være vanskelig å ta tak i tidlige spor av mobbing. Dette kan være en forklaring til at forskning viser at det meste av dagens mobbing skjer på skolen (Høiby & Trolle, 2012). Samtidig kan det være en forklaring på hvorfor Anne sier hun ikke har opplevd mobbing i barnehagen; «Kanskje det er ting vi burde ha sett og som skulle vært tatt opp. Men at det ikke er blitt gjort. Det er nok godt mulig, uten at jeg ser noe spesielt for meg». Ut i fra denne besvarelsen innrømmer Anne å ha oversett mistenkelige situasjoner, men sier samtidig at hun ikke har opplevd mobbing i barnehagen. Handler dette om å bevisst overse problemer? Eller handler det om mangel på kunnskap og handlingskompetanse? I følge velferdsinstituttet NOVA, viser en undersøkelse mellom 2003 – 2004 at hver tiende styrer mener mobbing forekommer jevnlig. Med Annes trettien års lange erfaring som både styrer og pedagogisk leder forteller undersøkelsens resultater at det mest sannsynlig handler om mangel på kunnskap og handlingskompetanse.

Bente er en av dem som har opplevd mobbing og er sikker i sin besvarelse om mobbing i barnehagen; «Det finnes absolutt og kan absolutt skje med små barn. De er glupe og vet hvilke knapper de skal trykke på. De kan gjerne være søte og snille, men i leken kan de opptre motsatt». I leken kan barna vise sitt sanne jeg. Dette kan en se i sammenheng med hva Rammeplanen (2011) sier om leken. Det står blant annet at leken kan bidra til vennskap og relasjoner samtidig som den kan bidra til utestenging og maktbruk. For Bente som har opplevd en mobbesituasjon vil det være lettere å gjenkjenne tegn til mobbing. Hun vil kunne regulere tidlig og være oppmerksom på barnas samspill i leken (Høiby & Trolle, 2012).

5.2 Forebygging av mobbing i barnehagen

Da informantene fortalte om deres arbeid mot forebygging av mobbing var det mange temaer som gikk igjen. Anne og Bente var begge opptatt av å arbeide med positiv atferd. De nevnte også hvor viktig det var å gjøre barna trygge på seg selv. Personalets oppgaver var den mest sentrale delen av besvarelsen. Høiby & Trolle (2012) sier det ikke er mobbeofferet som har ansvar for at mobbingen stopper, men de voksne. Det vil derfor være viktig at barnehagen tar klart og tydelig avstand fra begynnende mobbing (nulltoleranse).

For å forebygge mobbing er det nødvendig at personalet kan handle relevant i ulike situasjoner, både overfor barna og de voksne (Høiby & Trolle, 2012). Å handle relevant krever en bevissthet rundt situasjonen. Besvarelsene viser at det mest utfordrende i forebyggingen mot mobbing er arbeidet med egen og personalets kompetanse.

5.2.1 Den voksnes rolle

Personalet opptrer som rollemodeller for hvordan barna skal oppføre seg i ulike situasjoner. Måten de voksne svarer og bekrefter barnet på, er avgjørende for hvordan barnet opplever seg selv (Utdanningsdirektoratet, 2012). Akkurat dette viser godt igjen i metoden til Bente om opparbeiding av barnets selvtilit (Se empiri, s. 15). Istedenfor å vektlegge det negative ordet «dum» fokuserer Bente på barnets refleksjoner over situasjonen. Besvarelsen til Bente kan bidra til å forsterke barnets selvbilde. Senere i en liknende situasjon kan barnet forhåpentligvis gå bort fra situasjonen med hevet hode og ta i bruk det han eller hun lærte forrige gang. I møtet med barnet opptrer Bente som en god og tydelig leder, som vet hvordan hun skal håndtere erting på en positiv måte (Utdanningsdirektoratet, 2012).

Anne mener det er viktig at barna lærer å akseptere ulikheter og at vi mennesker er forskjellige. Samtidig ønsker hun at barnas sterke sider løftes opp; «Har en god selvfølelse, blir en ikke mobbet. Er en trygg på seg selv tror jeg heller ikke en har behov for å mobbe andre». Anne har klare bilder på hvordan hun ønsker at personalet skal arbeide, men er usikker på i hvor stor grad det praktiseres; «Vi har nok en vei å gå, men jeg tror det hjelper dersom vi prater om det i hverdagen». For å forebygge mobbing i barnehagen må hverdagslivet og det sosiale samspillet i barnehagen bevisstgjøres. Det kan gjøres med blant annet å behandle hvert enkelt barn med respekt og toleranse, synliggjøre verdien til hver enkelt og hjelpe barna til å akseptere ulikhetene mellom mennesker (Utdanningsdirektoratet, 2012). Både Anne og Utdanningsdirektoratet (2012) vektlegger mange av de samme faktorene for å forhindre mobbing.

Besvarelsen til Anne sier at hun ikke har klart å få med personalet i det forebyggende arbeidet mot mobbing. Holdningene og verdiene til Anne må deles med personalet. På den måten kan hun hjelpe personalet til å bevisstgjøre personalet på hverdagslivet og det sosiale samspillet i barnehagen.

5.2.2 Sosialisering og empati

Både Bente og Anne nevnte positiv atferd som en viktig del av forebygging av mobbing i barnehagen. I følge Høiby & Trolle (2012) skal pedagogen hjelpe barnet til å forstå at det ikke tolereres at det får andre til å gråte. På den måten kan barnet lære om medfølelse og hvordan en trøster. Hvordan en skal få barnet til å forstå at en handling er gal, er det nok mange meninger rundt. For noen voksne er det nok at barnet sier unnskyld og/eller gir en klem og fortsetter i leken. Har barnet forstått at handlingen var gal ved å si unnskyld? På Bentes avdeling arbeider de målrettet med å få barna til å forstå at negative handlinger ikke aksepteres. Istedenfor at barnet kun sier unnskyld, skal det samtidig gjøre den han gjorde lei seg, glad igjen; «Når det er du som har gjort at den andre ble lei seg, er det «ditt» problem og det er du som må løse det.

For noen kan nok dette virke i overkant mye å forvente fra en 4-5 åring, men ifølge Bente er denne måten å arbeide på effektiv, så lenge en har med hele personalet. Samtidig som det er viktig at barnet iverksettes ved en negativ handling, mener Anne det også er viktig å gi ros og oppmuntring når barna viser positiv atferd. Som for eksempel hvis en hjelper en annen eller henter noe for en. Høiby & Trolle påpeker det samme. De sier at i det barnet viser innlevelse i andres situasjon, skal pedagogen uttrykke anerkjennelse (Høiby & Trolle, 2012). Vi kan med dette si at utvikling av empati krever at de voksne tar tak negativ atferd på lik linje med positiv atferd.

5.2.3 Lek

Når vi kommer inn på lek er det slik at dagens barnehager setter av store deler av dagen til lek og uformelt samvær (Lamer, 2014). I følge Rammeplanen (2011) er leken en grunnleggende livs- og læringsform som barna uttrykker seg gjennom. Det vil derfor være svært aktuelt å ta tak i det Bente nevner om lek; «Vi voksne har en oppgave å ruste barna til å bli gode lekere og skal sørge for at de har med en god «ryggsekk» til skolestart».

Når leken i dag er blitt et eget delområde, krever det at de voksne er oppmerksomme på hva som skjer i samspillet mellom barna (Lamer, 2014). Å være oppmerksom kan ha ulik betydning for en voksen. Noen kan nok mene at en er oppmerksom så lenge en er der hvor barna er. Men vil det da virke forebyggende mot mobbing? Si at de voksne kun fokuserer på at alle har noen å være med, uten verken å lytte eller observere hva som egentlig skjer i leken. Er en ikke oppmerksom på de riktige tingene og tenker at mobbing ikke kan skje i barnehagen, vil personalets tilstedeværelse spille liten rolle i et mobbeforløp. Anne mener blant annet at personalet må bli bedre til å se. Men hva skal en se etter? En voksen kan følge med på at barna leker, men ser ikke eventuelle konflikter eller utestenging fordi en er mer opptatt av hvilke leker barna velger.

5.3 Personalets rolle i en mobbesituasjon

Tidlig innsats, observasjon, samtale med barna og å få barna sammen igjen var tiltak som alle informantene så på som viktige i en mobbesituasjon. Selv om alle hadde meninger om hvordan en burde arbeide i en mobbesituasjon var det kun Bente som hadde konkrete tiltak. Både Viktor og Anne uttrykker ubevissthet og lite refleksjon og kunnskap om mobbing i besvarelsene.

Viktor; «Du må handle, må gjøre noe».

Anne; «Det er nok viktig å ha tanker om det, hvordan du skal håndtere en slik situasjon. At når du står i situasjonen og tenker «Oi, hvordan var det nå? Hvordan var det vi hadde tenkt?»».

Tidligere i drøftingsdelen (2.5 Forebygging av mobbing i barnehagen) står det blant annet: «Å handle relevant kreves en bevissthet rundt situasjonen». Utsagnet til Høiby & Trolle (2012) kan en stille kritisk opp mot besvarelsen. Selv om både Viktor og Anne nevner tidlig innsats viser det seg at ingen av dem har en

konkret plan for å stanse mobbingen. Bente sier hun ville ha brukt samme strategi som sist. Årsaken til den store forskjellen kan nok foreligge i at Bente har erfaring fra en mobbesituasjon. Men er det da slik at en må ha erfaring fra en mobbesituasjon for å ha en plan? Eller tenker Viktor og Anne at det tas tak i på skolen, hvor de har konkrete mobbeprogram? Det kan være mange grunner til dette. Men dersom barnehagen hadde hatt en plan som måtte følge dersom det oppstod mobbing, hadde en gjerne satt seg bedre inn i temaet.

Både Viktor og Anne nevner observasjon som et av tiltakene. I følge Bente ble ikke mobbesituasjonen først og fremst oppdaget med observasjon. Det startet med at de merket noe unormalt med barnegruppen og ut i fra det startet de en observasjon. Da de oppdaget at det var mobbing, satt Bente i gang tiltak. Det første hun gjorde var å kontakte foreldrene.

5.4 Samarbeid med foreldre i en mobbesituasjon

Befring (2004) mener hovedansvaret ligger hos familien når det gjelder barnas oppvekst og omsorg.

Foreldre kan derfor spille en avgjørende rolle i å bryte et mobbeforløp (Befring, 2004 og Sandsleth, 2007). I samtalen vil det være viktig å forklare hvordan foreldrene kan støtte hjemme og hvordan barnehagen tenker å hjelpe barnet.

Bente; «Jeg sa til foreldrene at dette må vi drepe i fødselen. Det er viktig at det forsvinner nå, hvis ikke vil det fortsette på skolen. Som voksne skal vi vise nulltoleranse overfor barna»

Uten at Bente nevner noe om relasjonen til foreldrene kan en ut ifra beskrivelsen av samtalen tolke forholdet som godt. Er relasjonen god vil samarbeidet i følge Utdanningsdirektoratet (2012) være enklere og tryggere i arbeidet med løsninger og mot felles mål. I samtalen med foreldrene sier Høiby (2002) det vil være viktig å forklare hvordan foreldrene kan bidra med å støtte hjemme; «Vi ble enige om en plan. Den gikk ut på at foreldrene til mobberne skulle prate positivt om gutten hjemme». Dette førte til at mobberne etter hvert fikk et positivt syn på gutten.

Ut i fra beskrivelsene, retter Bente hovedfokuset mot mobbernes foreldre. I følge Høiby (2002), vil det også være relevant å fokusere på mobbeofferets foreldre. Dersom barnet ditt blir mobbet kan det være lett å opptre overbeskyttende. Men i en mobbesituasjon dreier det seg for mobbeofferet å få tilbake selvtilliten. Selvtendigheten til barnet skal styrkes, det vil ikke skje dersom foreldrene opptre overbeskyttende.

6.0 Avslutning

Ut fra det som har komt frem, både fra informantene og ved gjennomgang av litteratur er det ingen tvil om at personalets tilstedeværelse og handlingskompetanse er avgjørende i det forebyggende arbeidet mot mobbing. Barna er prisgitt de voksnes evne til å se, tolke og handle (Kronikkforfatterne, 2014). Det handler om personalets bevissthet rundt mobbing i barnehagen. Dersom en ikke tenker at det kan oppstå med små

barn, vil det være vanskelig å ta tak i tidlige spor av mobbing (Høiby & Trolle, 2012). Oppgaven belyser også at dersom barna utvikler en positiv sosial kompetanse, vil det minske risikoen for at barnet vil bli mobbet og for at kommer til å mobbe.

Gjennom oppgaven har jeg forsøkt å få frem hvor viktig det er å ta tak i tidlige tegn til mobbing. Det starter allerede i barnehagen og derfor krever det et personal som er bevisst på at mobbende atferd også kan skje med små barn (Høiby & Trolle, 2012). Målet mitt med oppgaven var å få en bedre innsikt i hvordan barnehagen bevisst kan forhindre mobbende atferd i barnehagen. Det har jeg gjort ved å drøfte empirien opp mot litteratur. Informantene uttrykker at det er behov for mer informasjon om mobbing i barnehagen. For at barnehagen skal arbeide aktivt med forebygging av mobbing kreves det mer kunnskap innenfor mobbing blant de minste. Her kan det være aktuelt å etterlyse egne tiltaksplaner for mobbing i barnehagen. På den måten er personalet nødt til å sette seg inn i temaet mobbing. Måten personalet forstår mobbing i barnehagen kan nemlig avgjøre den sosiale praksisen (Høiby & Trolle, 2012).

Som en oppsummering kan jeg si at kvaliteten på det forebyggende arbeide mot mobbing i barnehagen avhenger av de voksne. Med sikkerhet kan jeg bekrefte at mobbing også forekommer i barnehagen. Men hvor ofte mobbesituasjoner blir oppdaget i barnehagen hviler på personalets syn på barn, bevissthet og handlingskompetanse.

Litteraturliste

Befring, E. (2004). *Skolen for barns beste*. Oslo: Det Norske Samlaget

Høiby, H & Trolle, A. (2012). *Stopp ertingen*. Oslo: Kommuneforlaget AS

Høiby, H. (2002). *Mobbing kan stoppes*. Bergen: Fagbokforlaget

Hübertz, L, L., Bagger, L, B. (2009). *Foreldre-samarbeid*. Oslo: GAN Ascheoug

Isaksen, T, R. (2014). Voksnes ansvar (10.11.2014). Kunnskapsdepartementet. Hentet 12. desember
Fra:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/aktuelt/taler_artikler/kunnskapsministerens-taler-og-artikler/2014/Voksnes-ansvar.html?id=774182

Jacobsen, D, I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Kunnskapsdepartementet (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Lamer, K. (1997). *Du og eg og vi to!*. Oslo: Universitetsforlaget

Lamer, K. (2014). *Barnehagen: Sosial kompetanse*. Oslo: Gyldendal

Lillemyr, O, L. (2010). *Lek-opplevelse-læring i barnehage og skole*. Oslo: Universitetsforlaget

Midsand, M., Monstad, B., Søbstad, F. (2004). *Tiltak mot mobbing starter i barnehagen*. Trondheim: Dronning Mauds Minne Høgskole. DMMHs publikasjonsserie nr. 2/2004.

Manifest mot mobbing 2011-2014 Hentet 24. september fra:

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Manifest_mot_mobbing2011_2014_hefte_web.pdf

NRK – Ytring (2014). *Mobbing i barnehagen*. Kronikkforfatterne. Hentet 20. november Fra:

<http://www.nrk.no/ytring/1.12002852>

NOVA (2004). *Fra best til bedre?: Kvalitetssatsing i norske barnehager. Rapport 9*. Hentet 20. november fra: http://www.nova.no/asset/6157/1/6157_1.pdf

Sandsleth, G. (2007). *Mobbing – forstå, bekjempe og forebygge*. Oslo: Gyldendal

Skram, D. (2007). *Leik og læring i samspel*. Det Norske Samlaget

Skram, D. (2006): i «*Oppdraging og mobbing i barnehagen og på småskulesteget*» av Befring og Helland (red.). Det Norske Samlaget

Regjeringen. (2002). *Mobbing i barnehagen*. Barne-og familiedepartementet. Hentet 24. september fra:

[http://www.regjeringen.no/upload\(KD/Vedlegg/Barnehager/mobbing_skjerm_bokm.pdf](http://www.regjeringen.no/upload(KD/Vedlegg/Barnehager/mobbing_skjerm_bokm.pdf)

Utdanningsdirektoratet. (2012) *Barns trivsel – voksnes ansvar*. Hentet 24.september fra:

<http://www.udir.no/Barnehage/Stotterressurser/Trivsel/trivselsveileder>

Vedlegg 1

Informasjonsskriv og samtykkeskjema - forskningsprosjekt

Beskrivelse av bacheloroppgaven

Jeg er student ved høyskolen i Sogn og Fjordane og går tredje året på barnehagelærer.

I løpet av høsten 2014 skal jeg skrive min bacheloroppgave og i forbindelse med denne skal jeg utføre et forskningsprosjekt som krever datainnsamling.

Bacheloroppgaven har som tema «forebygging av mobbing i barnehagen». Som en del av oppgaven skal jeg samle inn data. Jeg har valgt intervju som metode. Formålet med intervjuet er å få svar på ulike spørsmål om mobbing i barnehagen. Datainnsamlingen vil hjelpe meg til å drøfte og reflektere over praksis og teori. Intervjuet gjennomføres for eksternt bruk. Det er kun jeg og veileder som vil ha tilgang til datainnsamlingen.

Hva innebærer deltakelsen i studien?

Hovedtrekket i studiet er åpent intervju. Informanten vil bli stillt åpne spørsmål hvor det er rom for utdypning. Intervjuet vil ha en varighet på maks 60 min.

Fokuset i intervjuet vil være rettet mot ditt syn på mobbing i barnehagen og forebygging av det. Under intervjuet kommer jeg til å bruke båndopptaker. Dette er for å blant annet opprettholde flyten i intervjuet, skape en naturlig samtalekontakt og for at jeg skal få mest nøyaktige data å arbeide med i analysen.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det vil kun være jeg og veileder som vil ha tilgang til personopplysningene. Datamaterialet vil bli anonymisert og det vil ikke være mulig å bli gjenkjent i intervjuet. Etter at intervjuet er ferdig analysert vil båndopptaket bli slettet. Prosjektet skal etter planen avsluttes den 15.12.2014

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i denne datainnsamlingen og du kan når som helst trekke deg uten å oppgi grunn. Dersom du har spørsmål til studiet, ta kontakt med:

Student: Mona Kristin Økland

Telefon: 95 16 64 88

E-post: monakristiin@hotmail.com

Veilder: Dag Skram

Telefon: 57 67 60 20

E-post: dag.skram@hisf.no

Samtykke om deltakelse

Jeg har mottat informasjon om studiet og ønsker å delta

Signatur

Dato

Vedlegg 2

Intervjuguide – kvalitativt intervju

1. Hvilken utdanningsbakgrunn har du og hvor lenge har du arbeidet i barnehage?
2. Hva legger du i begrepet «mobbing»?
3. Hvor mener du grensen går fra erting til mobbing?
4. Hva tenker du når du hører utsagnet «mobbing i barnehage»
 - Hvilke tanker har du om det temaet
5. Har du selv opplevd mobbing i barnehagen?
 - Utestenging, stygge ord, slag osv.)
6. Hvordan arbeider personalet med mobbing i barnehagen?
 - Innad i personalgruppa
 - Med barna
 - Ubevisst/bevisst?
7. Arbeider personalet bevisst med sosialiseringprosessen og tilknytningsprosessen?
 - Hvordan?
8. Hvilke tiltak blir satt i gang dersom dere observerer erting, utestenging, slag osv. over lengre tid mot et enkelt barn?
 - Har det skjedd?
 - Evt. Hva tror du dere hadde gjort?
9. Har du opplevd at foreldre er bekymret for at barnet skal bli mobbet eller blir mobbet?
 - Hvordan ble dette håndtert?
 - Evt. Hvordan ville du håndtert det?
10. Er det ellers noe mer du ønsker å ta opp?